

Знаменні та ювілейні дати в історії урології та суміжних областей у 2024 році

510 років від дня народження анатома епохи Відродження професора Падуанського університету Андрія Везалія (1514–1564), який у 1543 році опублікував свою основну працю «Про будову людського тіла», в якій докладно були описані сечові та статеві органи і вперше науково обґрунтовано взаємозв'язок їх будови та функції.

465 років від дня смерті Fernel (1497–1559), автора праці «Про пульс та сечу», у якій були детально описані деякі теорії каменеутворення. Введено поняття про первинні і вторинні камені сечового міхура та відмічено, що у більшості хворих камені утворюються у нирках.

235 років від дня народження І.В. Буяльського (1789–1866) – автора капітальної праці по урології «Анатоміко-хірургічні таблиці, які пояснюють виконання операцій вирізування та руйнування сечових каменів» (СПб., 1852). У цій роботі було відображено значний на той час хірургічний досвід І.В. Буяльського у галузі урології та узагальнені важливі досягнення урології того періоду. Він розробив способи надання першої допомоги при гострій затримці сечовипускання та одночасно з Mc. Walter – метод дренування малого таза через замикальний отвір. Великої популярності набула його праця про ниркові судини – «Фотографічні рисунки витравлених артерій та вен нирок людських» (СПб., 1863).

215 років від дня народження У.С. Андрієвського (1809–1872), який вперше вивчив цілющі властивості одеських лиманів, заснував курорт Куяльник.

215 років від дня народження німецького патоморфолога J. Henle (1809–1885), який вперше докладно описав морфологію ниркового синуса, сфінктер у простатичному відділі уретри, особливості будови сім'явивідних каналців (клітини Генле). Його іменем названо також один із елементів нефрона – петля Генле.

215 років з дня смерті віденського лікаря L. Apenbrugger (1722–1809), який відкрив і розробив метод перкусії.

210 років від дня народження одного із засновників російської урології – професора медико-хірургічної академії П.П. Заблоцького-Десятовського (1814–1882), який вперше у 1844 р. виділив урологію в самостійний предмет викладання.

Павло Парфенійович Заблоцький-Десятовський – український і російський лікар, про-

фесор Санкт-Петербурзької Медикохірургічної академії, гоф-медик російського імператора, ботанік, етнограф, анестезіолог-новатор. Перший в Росії почав застосовувати хлороформний наркоз.

Походить із козацько-старшинського та шляхетського роду Заблоцьких-Десятовських, представники якого ще від кінця XVII ст. володіли селом Десятухи Новгород-Сіверського повіту Чернігівської губернії (сьогодні – Середино-Будський район Сумської області). Середню освіту здобув у Новгород-Сіверську. 1830 року вступив до Московського університету, який закінчив 1835 року і відразу взяв участь в експедиції до Каспійського моря з метою археологічно-географічного огляду. Брав участь як лікар. Відвідав Ташлинське ханство і написав науковий твір «Огляд Ташлинського ханства з медико-топографічного і статистичного відношення». 1838 року захистив дисертацію і здобув звання доктора медицини. Три роки за кордоном вивчав хірургію, патологічну анатомію, природознавство, після повернення – ад'юнкт кафедри теоретичної хірургії. З 1845 р. – на посаді екстраординарного професора теоретичної хірургії. У 1846–1852 рр. – ординарний професор на кафедрі судової медицини. Помер 2 липня 1882 року.

Написав понад 50 наукових праць. Його класичні праці «Вчення про хвороби яєчка, сім'яного канатика та калитки» (СПб., 1848) та «Про хвороби передміхурової залози» (СПб., 1856), є цінним внеском в урологію. Він був одним із засновників і першим головою хірургічного товариства ім. М.І. Пирогова (1881). П.П. Заблоцький-Десятовський є піонером застосування у Росії хлороформу, вперше 27 грудня 1847 р. виконав 5 операцій під хлороформним наркозом, із них 3 – урологічні. У 1868 р. у Петербурзі при медико-хірургічній академії заснував перший у Росії хірургічний музей, багато експонатів якого відображали розвиток урології того періоду.

200 років від дня народження G. Simon (1824–1876), німецького хірурга, який вперше у світі в 1869 р. виконав нефректомію.

190 років від дня народження Т.І. Вдовиковського (1834–1916), який у 1863 р. заснував перше в Україні урологічне відділення при Одеській міській лікарні;

175 років від дня народження великого фізіолога І.П. Павлова (1849–1936). Вчення

І.П. Павлова про вищу нервову діяльність стало одним із найбільших досягнень сучасного природознавства. Це вчення має велике значення для практичної медицини, у тому числі і для урології. У 1883 р. вперше у світі здійснив пересадку собаці сечоводів у шкіру.

165 років від дня народження французького фізика П'єра Кюрі (1859–1906), основоположника вчення про радіоактивність. Відкриття радіоактивності сприяло розвитку медицини, у тому числі й урології.

160 років від дня смерті Heurteloup (1793–1864), який запропонував один із варіантів літотриптора.

155 років тому Th. Billroth (1829–1894) зробив і вперше у 1869 р. виконав простатектомію промеженим доступом у хворого на рак передміхурової залози.

155 років від дня народження французького уролога J. Marion (1869–1960), автора класичного керівництва з урології «Traite d'Urologie», яке витримало кілька видань та перевидань російською мовою (М., 1931).

145 років з дня смерті О.О. Кіттера (1813–1879), автора декількох праць із діагностики і лікування стриктур сечівника й сечокам'яної хвороби. Запропонував оригінальну конструкцію уретротому. У 1836 р. захистив дисертацію на тему «Порівняння цистолітомії та каменеруйнування», у якій науково обґрунтував показання до використання цих методів лікування каменів сечового міхура.

145 років від дня народження французького хірурга і фізіолога R. Leriche (1879–1955), який описав ознаки атеросклеротичної оклюзії біфуркації аорти: імпотенція, атрофія м'язів нижніх кінцівок, відсутність пульсації периферійних артерій.

145 років тому 9 березня 1879 р. M. Nitze (1843–1906) на засіданні Віденського урологічного товариства вперше в світі виконав цистоскопію хворому. За півтора роки до цього (2 жовтня 1877 р.) він демонстрував цей метод дослідження на трупі у міській лікарні Дрездена.

145 років тому A. Neisser (1855–1916) відкрив у 1879 р. збудника гонореї – гонокок, запропонував метод забарвлення гонококів і деяких інших бактерій, у 1902 р. заснував німецьке товариство по боротьбі з венеричними захворюваннями.

140 років від початку впровадження О.Г. Подрезом (1852–1900), основоположником урології у Харкові самостійного курсу лекцій «Хвороби сечостатевих органів», який у 1884 р. він почав читати студентам медичного факультету Харківського університету, доповнюючи

теоретичний виклад матеріалу практичними заняттями на амбулаторних хворих. У 1884 р. запропонував метод оперативного лікування стриктур сечівника, який названий його ім'ям. У 1887 р. опублікував перше вітчизняне керівництво з урології «Хірургічні хвороби сечових та статевих органів». Того ж року виконав першу в Україні аденомектомію промеженим доступом.

130 років з моменту видання німецьким урологом M. Nitze (1843–1906) цистоскопічного атласу (1894 р.), який був винахідником цистоскопа (1877 р.) та автором першого підручника по цистоскопії (1889 р.).

120 років від дня смерті видатного представника вітчизняної хірургії й урології М.В. Скліфосовського (1836–1904). 6 квітня 1836 року народився один з найвидатніших хірургів XIX століття – Микола Скліфосовський, без якого неможливо уявити медицину. На сьогодні немає жодної галузі в цій сфері, у якій би не залишив свій слід Микола Васильович Скліфосовський. Його реформи і винаходи дозволили врятувати мільйони життів. Народився Микола Васильович у бідній сім'ї на хуторі, що розташований на південь від міста Дубоссари Тираспольського повіту Херсонської губернії. Подальшу освіту Микола Васильович здобував в Одеській гімназії. Лікарем М.В. Скліфосовський вирішив стати ще в дитячі роки, тому після закінчення гімназії поїхав до Москви і вступив на медичний факультет Московського університету. Там і визначилася його медична спеціальність – хірургія. По закінченні університету повернувся до України. Кілька років пропрацював земським лікарем, згодом був переведений до Одеської міської лікарні, очоливши хірургічне відділення. Щодня удосконалював свої хірургічні навички, за три роки захистив докторську дисертацію. У 1866 році Микола Васильович поїхав за кордон і за два роки відрядження працював у Великій Британії, Німеччині та Франції. Там він звернув увагу на роботи знаменитого хірурга Лістера, який одним із перших навів обґрунтовані докази про необхідність стерилізації хірургічних інструментів і операційного приміщення. Зараз це звучить як варварство, але до середини позаминулого століття лікарі, які практикували хірургічні втручання, вважали стерильність не те що обов'язковою, а навіть шкідливою. З початком австро-пруської війни 1866 року, Микола Скліфосовський отримав дозвіл для відправлення на фронт. Після укладення миру, він повернувся до Одеси, але ненадовго. Через загострення міжнародної обстановки і початок французько-пруської війни 1870–1871 років він знову вирушив на фронт.

За кілька місяців повернувся, але цього разу до Петербурга. Його запросили у Медико-хірургічну академію – єдиний навчальний заклад, де готували військових лікарів. Там він пропрацював п'ять років, потім знову подався на балканську, а потім і на російсько-турецьку війну 1877–1878 років. У воєнних шпиталях він працював пліч-о-пліч із видатним хірургом Миколою Івановичем Пироговим. Як консультанту Червоного Хреста, М.В. Скліфосовському доводилося поєднувати роботу хірурга з багатогранною організаторською діяльністю. Під час важких боїв за фортецю Плевна (зараз місто Плевен, Болгарія) та Шипкинський перевал він інколи оперував по кілька діб, щоб надати допомогу усім солдатам. Через його руки пройшли понад десять тисяч поранених. У воєнних кампаніях він набув практичний досвід, працюючи в перев'язувальних пунктах військово-польовим хірургом, хірургом-консультантом, провідним хірургом російської армії. Повернувшись, Микола Скліфосовський став професором Московського університету і очолив хірургічну клініку. Попри те, що лікарня була занедбана, Микола Васильович за короткий термін перетворив її на один із найкращих лікувальних закладів Європи. Після облаштування свого шпиталю, Скліфосовський став пропагувати серед колег найновіші наукові досягнення і створив Товариство російських лікарів. Він ініціював перші з'їзди хірургів. Але найбільший резонанс мав організований М.В. Скліфосовським XII Міжнародний з'їзд хірургів. Він відбувся у Москві в 1897 році. На з'їзді були присутні найвидатніші вчені з багатьох країн світу, зокрема видатний німецький фізіолог Рудольф Вірхов. Відвідавши клініку Скліфосовського, він сказав в інтерв'ю: «Ви стоїте на чолі установи, якій заздять інші народи Європи». Вчений також заснував два періодичних видання – «Хірургічний літопис» і «Літопис російської хірургії». Щоб знизити вартість і зробити їх більш доступними, він витрачав значні суми з власних коштів. Та попри популярність, світило медицини був дуже скромною людиною. Не любив галасу навколо свого імені. Наприклад, коли колеги вирішили відзначити 25-річчя його діяльності в Московському університеті, він категорично відмовився від урочистостей. Але все одно вітальні листівки надходили з різних країн. У 1884 році Миколу Васильовича обрали почесним членом Полтавського товариства лікарів. Останні роки життя вченого були затмарені тяжкою хворобою – мозковим інсультом. Він покинув Петербург і оселився у своїй садибі

неподалік від Полтави. Трохи оговтавшись від хвороби, Микола Васильович активно займався громадською діяльністю. Обирався губернським гласним, почесним мировим суддею полтавського повіту, членом Полтавського сільськогосподарського товариства. Микола Скліфосовський займався благодійницькою діяльністю: побудував за власні кошти школу для сільських дітей, розраховану на навчання 40–45 учнів. Споруджене шкільне приміщення було на вигоні, спільному для селян і садиби Скліфосовських. На території закладу розкинувся садок, де учні могли проходити практику з садівництва та городництва. Микола Васильович сам учив дітей догляду за рослинами, дерева для посадки безкоштовно давав зі свого саду. Учений опікувався навчанням дітей у школі. Але здоров'я все погіршувалося. 13 грудня 1904 року М.В. Скліфосовський раптово помер. Був похований поруч із могилою сина, неподалік від місця сумнозвісної Полтавської битви 1709 року. Найважливіша його заслуга в тому, що він запровадив у хірургію антисептики, за допомогою яких проводилося активне знезараження ран. Став першим у світі, хто застосував розчин кокаїну як знеболювальне при операціях ротової порожнини. Власноруч сконструював апарат, завдяки якому під час операції підтримувався наркоз. Це дозволяло оперувати довше і якісніше, адже до застосування машини для наркозу складні операції тривали не більше 5 хвилин. М.В. Скліфосовський, досягнення якого дуже важливі в медичній сфері, також впровадив у хірургію рентгенологічні дослідження. Крім того, лікар вперше запропонував проводити оперативні лікування раку щелеп і язика, шлунка, гриж черевної стінки, мозкових гриж і видалення каменів із сечового міхура, гінекологічні операції. Йому належить розробка методики операцій і показань до лікування недуг сечовидільної системи. Довів перевагу надлобкового перетину сечового міхура в порівнянні з промежиною цистостомією. Запропонував оригінальний метод шва сечового міхура, у 1887 р. застосував глухий шов. Удосконалив техніку резекції сечового міхура при раку. Вперше в Росії у 1883 р. виконав нефролітотомію. Розробив багато методів асептики й антисептики.

105 років як професор, генерал-майор медичної служби А.А. Чайка (1881–1968), видатний хірург-уролог, Заслужений діяч медичної науки УРСР, один із основоположників урології в Україні, у 1919 р. організував і очолив у шпиталі урологічне відділення на 20 ліжок. У 1928 р. на базі урологічного відділення Київського

окружного шпиталю створюється урологічна клініка кафедри урології Київського інституту удосконалення лікарів, яку він очолював до 1941 р. А.А. Чайка особливу увагу приділяв таким поширеним захворюванням, як аденома простати та одноетапної аденомектомії.

Після закінчення Другої світової війни він повернувся до Києва, де обіймав посади завідуючого кафедрою урології Київського медичного інституту і головного хірурга Київського окружного військового шпиталю. У цей період А.А. Чайку цікавить стратегія розвитку урологічної служби на Україні. Розуміючи необхідність розширення її інфраструктури і зміцнення наукової бази, він сприяв відкриттю в багатьох медичних інститутах України кафедр і доцентських курсів з урології. До найбільш важливих з його справ слід віднести діяльність, присвячену створенню науково-дослідного інституту урології, яку А.А. Чайка розпочав у 1958 р. своїм офіційним письмовим зверненням до Міністерства охорони здоров'я УРСР. Цю ідею було реалізовано у 1965 р., відколи й існує в Україні головний науково-методичний центр – інститут нефротомії і відновлення заднього відділу сечовидільного каналу при його облітерації на великому протязі. У 1961 р. Президія Верховної Ради УРСР нагородила А.А. Чайку Почесною грамотою і присвоїла його ім'я клініці урології Київського медичного інституту.

100 років від дня народження В.І. Шаповала (1924–2001), доктора медичних наук, професора, Заслуженого діяча науки України, засновника і директора Харківського нефроурологічного центру. З ініціативи і під керівництвом професора В.І. Шаповала у Харкові було проведено об'єднання спеціалізованих урологічних ліжок у єдиний центр. Цей центр у всіх відношеннях став єдиним – і в плані об'єднання ліжкового фонду, і кадрового складу. Дуже важливо також і те, що він був утворений у новій сучасній будівлі. Раніше прецедентів такого об'єднання не було і новий урологічний центр став першим вузько-спеціалізованим медичним закладом на території СРСР.

У 1987 р. очолюваний професором В.І. Шаповалом 150-ліжковий нефроурологічний центр прийняв перших хворих. У центрі відкриті перші на Лівобережній Україні спеціалізовані відділення – дитячої урології, фтизіоурологічне, у подальшому – онкоурологічне, андрологічне (вперше в СРСР), гемодіалізу, нефрологічне. Величезний науково-практичний потенціал лікувальної установи нового типу дозволив Володимирі Івановичу ініціювати у 1968 році від-

родження самостійної кафедри урології Харківського медичного інституту.

Яскравий життєвий шлях Заслуженого діяча науки України, доктора медичних наук, професора Володимира Івановича Шаповала – одна зі справді золотих сторінок нашої історії. Улюблене його дітище – Харківський обласний клінічний центр урології та нефрології, що став діючим пам'ятником видатній Людині, за рішенням Кабінету Міністрів України по праву сьогодні носить ім'я Володимира Івановича Шаповала.

95 років тому португальський хірург і уролог Dos Santos (1880–1969), запропонував у 1929 р. ниркову ангіографію, яка нині широко використовується при розпізнанні різних захворювань нирок і її судин. Автор фундаментальної праці «Introduction to urology» (Лісабон, 1938).

95 років тому Lichtenberg вперше у світі у 1929 р. виконав екскреторну урографію за допомогою уроселектана-А. Того ж року цей метод дослідження був використаний у клініці С.П. Федорова.

85 років тому вперше у 1939 р. Dentschmann використав в урологічній практиці томографію.

50 років від дня заснування кафедри урології Дніпропетровської державної медичної академії (1974 р.). Засновником та першим завідувачем був член-кореспондент Національної Академії медичних наук України, лауреат Державної премії України, Заслужений діяч науки і техніки Української РСР, проректор з наукової та лікувальної роботи Дніпропетровської державної медичної академії, доктор медичних наук, професор О.В. Люлько (1935–2013).

Олексій Володимирович народився в сім'ї робітників. У 1953 р. закінчив 26-ту середню школу у с. Романково Криничанського району Дніпропетровської області. У тому ж році вступив і у 1959 р. закінчив лікувальний факультет Дніпропетровського медичного інституту. У 1959 р. за розподілом був направлений у 2-гу лікарню м. Дніпропетровськ лікарем-невропатологом. Але через обставини, що склалися, був оформлений лікарем-урологом на один місяць, а вже через місяць став завідувачем урологічного відділення. І так сталося, що О.В. Люлько все своє життя присвятив урології. У 1964 р. він захистив кандидатську дисертацію «Лікування розширених вен сім'яного канатика». У 1965 р. він – асистент, а з 1968 р. – доцент кафедри госпітальної хірургії Дніпропетровського медичного інституту.

У 1970 р. О.В. Люлько захистив докторську дисертацію «Гостра непрохідність кишечника». У 1974 р. у Дніпропетровському медичному інституті створена кафедра урології і на посаду завідувача кафедрою по конкурсу було обрано

Олексія Володимировича Люлька. Цей рік став знаменним для Олексія Володимировича. У цьому ж році йому присвоєно звання професора, а ВАК СРСР визначив генеральний науковий напрямок кафедри – «Сечокам'яна хвороба». З перших днів створення кафедри Олексій Володимирович значну увагу приділяв консолідації викладацького складу кафедри, підвищенню методичного забезпечення навчального процесу, підвищенню дисципліни та успішності студентів і лікарів-інтернів. У найкоротший термін клініка під його керівництвом стала організаційно-методичним і науковим центром урологічної служби Дніпропетровської області.

О.В. Люлька – видатний вчений, який глибоко вивчав проблеми сечокам'яної хвороби, неспецифічних запальних хвороб сечової і статевої систем, пластичної та відновлюваної урології, дитячої урології, онкоурології, андрології.

У 1983 р. професору О.В. Люльку присуджена Державна премія УРСР за цикл робіт із проблем діагностики та хірургічного лікування аденоми передміхурової залози. Він нагороджений медаллю «Винахідник СРСР». Основні наукові розробки на кафедрі виконувалися на високому рівні, про що свідчать отримані ним 16 авторських свідоцтв та позитивних рішень на винаходи, 21 патент. Розроблено та впроваджено в практику понад 30 методів оперативних втручань, головним чином, на органах сечостатевої системи. У 2001 р. професор О.В. Люлька вдруге став лауреатом Державної премії України у галузі науки і техніки, за видання першого підручника «Урологія» українською мовою.

Олексій Володимирович Люлька – автор двох наукових відкриттів: «Явище утворення перикапсулярних лімфокапілярів у нирках ссавців» (диплом № А 135 від 11.01.99) та «Властивість каменів нирок як біологічних об'єктів проявляти пружно-в'язко-пластичні деформації» (диплом № А 146 від 17.08.99). Усе своє творче життя Олексій Володимирович плідно займався науковими дослідженнями, підготовкою науково-педагогічних кадрів. Він опублікував понад 600 наукових праць, серед них – 53 монографії та навчальні посібники.

Професору О.В. Люльку були притаманні: високий рівень професійної підготовки та культури, надзвичайно високі ділові якості, творче виконання своїх обов'язків, здатність успішно вирішувати нові проблеми та завдання; величезний досвід практичної роботи; вміння керувати колективом і вміння мислити з урахуванням перспективи; організованість, цілеспрямованість;

вміння приймати обґрунтовані рішення; сміливість, рішучість, розуміння людей.

Професор О.В. Люлька успішно сприяв розвитку наукової думки, створенню і підтримці творчої атмосфери. Ним створена велика наукова школа. Під керівництвом професора О.В. Люлька виконані і захищені 48 кандидатських і 10 докторських дисертацій. Визнанням наукових здобутків професора О.В. Люлька стало присвоєння йому почесного звання «Заслужений діяч науки і техніки Української РСР». З 1994 року – член-кореспондент Академії медичних наук України.

Олексій Володимирович багато оперував і передавав свій досвід при підготовці фахівців-урологів. Висока організованість, відповідальність дозволяли йому завжди доводити справу до логічного завершення. Останнім часом у складі клініки під його керівництвом були створені відділення літотрипсії, ендоскопічної урології, андрології, онкоурології, трансплантології та хронічного гемодіалізу.

Ім'я О.В. Люлька добре знане не лише в наукових колах. Він значну увагу приділяв громадській роботі. Понад 30 років О.В. Люлька був головою обласного товариства урологів, а з 1997 року – голова обласної філії Української Асоціації урологів. Під його керівництвом проведено 32 науково-практичні конференції з урології, 3 – з андрології та сексопатології. За підсумками 19 конференцій опубліковані збірники наукових праць.

О.В. Люлька був віце-президентом Української Асоціації урологів, членом Міжнародної Асоціації урологів, академіком Міжнародної академії бджільництва, заступником головного редактора журналу «Урологія» та «Медичні перспективи», головним редактором журналу «Новини науки Придніпров'я», членом спеціалізованої вченої ради при Інституті урології та нефрології АМН України.

За значний особистий внесок у розвиток медичної науки, підготовку висококваліфікованих фахівців для охорони здоров'я професор О.В. Люлька у 2000 р. нагороджений відзнакою Президента України – орденом «За заслуги» III ступеня. У 1999 р. він нагороджений срібною медаллю Російської академії природничих наук «За розвиток медицини та охорони здоров'я» та двома пам'ятними медалями (срібною та золотою) «Автор наукового відкриття», присвяченими лауреату Нобелівської премії Петру Леонідовичу Капиці. Наукові досягнення О.В. Люлька відзначені міжнародним біографічним центром (Кембридж): Міжнародна людина року 1997–

1998; Міжнародна людина року 1998–1999; Міжнародна людина тисячоліття; заступник генерального директора міжнародного біографічного центру; срібною медаллю «За досягнення 20-го століття», а також американським біографічним інститутом (АБІ): заступник керівника дослідницької асоціації АБІ; медаль Пошани 2-го тисячоліття; міжнародний посольський орден.

З 1 вересня 2011 року завідувачем кафедрою призначено д.мед.н., професора В.П. Стуся, який продовжив втілювати задуми свого вчителя – професора О.В. Люлька.

Стусь Віктор Петрович – доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки

України, завідувач кафедри урології Дніпровського державного медичного університету, директор клініки урології КП «Дніпропетровська обласна клінічна лікарня імені І.І. Мечникова» ДОР», лікар-уролог вищої кваліфікаційної категорії, лікар-онкоуролог, лікар-сексопатолог, академік Міжнародної академії біотехнологій і Міжнародної інженерної академії, головний позаштатний спеціаліст з урології департаменту охорони здоров'я при Дніпропетровській обласній державній адміністрації, голова правління Асоціації урологів Дніпропетровської області, заступник головного редактора журналу «Урологія».